

DATE PRIVITOARE LA UN TEZAU DIN SEC.AL XV-LEA DESCOPERIT LA TURDA

de ANA-MARIA VELTER

Din colecția Cabinetului numismatic al Muzeului de Istorie al R.S. România face parte și tezaurul din sec. al XV-lea descoperit la Turda, care a aparținut cunoscutului colecționar Saint-Georges. Ajuns la Muzeul național de antichități, tezaurul a intrat prin transfer în patrimoniul muzeului nostru.

Nu s-au păstrat date referitoare la locul, condițiile și data descoperirii tezaurului, la numărul exact al pieselor.

În forma în care se prezintă, acesta este compus din 41 piese: 39 monede întregi și 2 fragmente, emise în Ungaria de Sigismund I de Luxemburg și Iancu de Hunedoara. Monedele sînt dinari de bronz, în mare majoritate nesatisfăcător păstrate.

Din totalul pieselor, 38 de monede și cele două fragmente sînt dinari de aceeași factură, emiși de Sigismund I de Luxemburg. Tipul reprezentativ al acestor monede este descris în Catalogul Réthy-Probszt la nr.124 B¹ și de Unger la nr.459². În cadrul acestor 40 de piese deosebim două categorii: 24 de monede și cele 2 fragmente sînt emisiuni originale, tip CNH 124 B, iar restul de 14 piese sînt falsuri ale aceluiași tip monetar.

Piesa nr.41 a tezaurului este un hibrid din vremea lui Iancu de Hunedoara, între dinarul CNH 124 B a lui Sigismund I de Luxemburg și dinarul CNH 156 al lui Iancu de Hunedoara.

Dăm descrierea pieselor.

Sigismund I de Luxemburg (CNH 124 B).

Av: MÖN SIG-ISMVNDI între c.p.e. și c.l.i.; cruce dublă ancorată; între brațele crucii sigla K-Š.

Rv: +RĚGIS VNGARIG ET D G între c.p.e. și c.l.i.; vechiul scut maghiar (traversat de 7 bare orizontale).

Iancu de Hunedoara (hibrid CNH 124 B-CNH 156).

Av: MÖN·SIG.... între c.p.e. și c.l.i.; cruce dublă ancorată; între brațele crucii sigla I-h.

Rv: +TĚM VNGĚĚ IOGVP între c.p.e. și c.l.i.; vechiul scut maghiar.

Tipul de dinar CNH 124 este emis de Sigismund I pentru a încerca o redresare financiară și îmbunătățire a pieții economice interne. Emis în 1427, va circula pînă la sfîrșitul domniei lui Sigismund I, 1437. Este o monedă de tip nou, mai mare, mai bună, mai grea de-

cît dinarul vechi, numită "moneta maior". La apariția sa, 100 de astfel de dinari echivalau cu 1 florin de aur³. Calitatea sa superioară, la care se adaugă și înrudirea familiei regale cu ducele de Austria, Albert, face ca moneda maghiară să circule în aceleași condiții cu cea austriacă, în ambele țări. Politica internă și externă a regatului maghiar în timpul lui Sigismund I de Luxemburg - luptele pentru cucerirea și păstrarea tronului cu numeroasele familii de mari nobili maghiari, conflictul cu cetățile italiene pentru coasta Dalmată și controlul intensei vieți economice de aici, războaiele husite, campaniile împotriva turcilor, politica orientală a regelui - toate acestea cereau în permanență alți și alți bani, în special monedă mărunță. Apar astfel o serie de tipuri monetare care trebuiau să facă față cerințelor pieții, nevoilor populației civile pe de o parte, iar pe de altă parte trebuiau să acopere plata soldaților. În momentul emiterii lor, aceste monede conțin metal superior din punct de vedere calitativ și cantitativ, dar apoi, pe parcurs, își pierd valoarea circulatorie, puterea de cumpărare. Acest lucru caracterizează, de fapt, întreaga emisie monetară din această perioadă, în vremea lui Sigismund I de Luxemburg moneda maghiară suferind un puternic regres al conținutului de metal prețios. Reducerea de metal nobile din fiecare monedă, aceasta avînd totuși un curs oficial, este o practică frecvent întrebuițată de puterile emitente de monedă ale Europei sec.XV-XVII. Operația avea drept scop obținerea unui substanțial câștig atît pentru atelierul monetar, cît și pentru autoritatea emitentă.

Tipul de dinar CNH 124 se înscrie și el în seria acestor monede. Dacă la emiteria sa el echivala cu fenigul austriac, din 1430 începe să se devalorizeze, ajungînd între anii 1433-1436 o piesă de bronz. Această stare va determina reforma monetară din 1436, care va asigura și dinarului CNH 124 o calitate și cantitate de argint superioară. Una din cauzele imediate ale răscoalei din 1437 constituie și faptul că episcopul Transilvaniei, Gheorghe Lépes, a dispus plata dijmei în noii dinari, emiși după 1436.

Tezaurul care face subiectul lucrării de față este alcătuit din tipul de dinar CNH 124, devalorizat. Emisiunile sînt din bronz de calitate inferioară, cu o greutate medie de 0,68 gr și un diametru variînd între 15 și 18 mm; baterea este neîngrijită, grosieră. Sigla care apare pe cele 26 de piese originale ale lui Sigismund I este K-Š, arătînd proveniența lor din monetăria de la Kremnitz. Litera Š ni-l desemnează pe monetar, respectiv Siebenlinder Johan, care își desfășoară activitatea la această monetărie din anul 1431 pînă în 1437⁴. Prezența siglei acestui monetar determină datarea pieselor între anii 1435-1436, în 1436 decretîndu-se reforma monetară.

În vremea lui Sigismund I de Luxemburg monetăria de la Kremnitz preia marile atribuții ale monetăriei din Buda, devenind prima cămară a regatului⁵. Desemnarea în fruntea treburilor economice și financiare ale regatului a bancherilor vestiți Markus de Nürnberg și

Kamerer Ulrich a adus o îmbunătățire și în sistemul baterii monedelor, o definitivare a formei și înțelesului siglelor. Din 1403 până în 1420 siglele vor indica întâi numele monetarului, apoi cel al monetăriei⁶: M - K se citește Markus - Kremnitz; V - K se citește Ulrich - Kremnitz. După această dată se va schimba locul siglelor, rămânând astfel și pentru perioadele următoare: inițiala orașului emitent va fi prima, urmînd-o inițiala meșterului monetar. Astfel K - Š de pe monedele noastre se rezolvă: Kremnitz - Siebenlinder.

Piesa nr.41 a tezaurului, nr. inventar MIRS R 7415, o considerăm a fi un hibrid între dinarul CNH 124 B al lui Sigismund I de Luxemburg și dinarul CNH 156 al lui Iancu de Hunedoara. Legenda de pe aversul acestui hibrid este aceea a aversului dinarului CNH 124, iar legenda de pe revers este o combinație între legenda aversului dinarului CNH 156: " + TQMPORA-IO-GVBGR " și o parte din legenda reversului dinarului CNH 124 B: RGGIS-VNGARIG-AT-IG . Tipul monetar este tot CNH 124, care continuă și în emisiunile lui Iancu de Hunedoara. Sigla hibridului, "I - h", nu apare pe nici unul din dinarii tip CNH 124 ai lui Sigismund I. O întîlnim pe monedele lui Vladislav I, cu numele lui Iancu de Hunedoara, din anul 1444, tip CNH 143 și, frecvent, pe monedele lui Iancu de Hunedoara tip CNH 152, din același an și următorul. Sigla "I - h" provine din monetăria Sibiului - "h" citindu-se Hermanstadt - și aparține monetarului Iacob, adus în această monetărie de Iancu de Hunedoara în anul 1444⁷. Moneda se prezintă îngrijit bătută, din bronz argintat, avînd o greutate de 0,59 gr și un diametru de 17 mm; \ . Atragem în mod deosebit atenția asupra ei, piesa fiind un hibrid, un fals de epocă inedit, emisă în primii ani de guvernare ai lui Iancu de Hunedoara.

Am lăsat special la urmă problema celor 14 falsuri, acordîndu-le o atenție mai mare. Piesele imită dinarii lui Sigismund I de Luxemburg de tip CNH 124. Bronzul din care sînt executate este poros, bătura foarte neîngrijită, descentrată. Siglele care apar pe aceste falsuri sînt variate: K - Š; K - R; B - ilizibil; A - B; n - ilizibil; A-R; K - ilizibil; ilizibil - x. Din tot acest șir de sigle, pe dinarul CNH 124 al lui Sigismund I apar: K - S; K - R; K - Š; apare și A - B, dar inversată ordinea siglelor: B - A; B - ilizibil apare cu siglele: B - A; B - L; n - apare cu siglele: n - D; n - K; n - S; n - V; n - W; n - *; A - R nu apare pe acest tip de dinar, ci pe cvartingul CNH 129; tot pe acest cvarting apare și sigla A - B, de asemenea sigla x - x. Aceste litere imită siglele monetărieilor⁸,

Kremnitz (azi Kremnica, în R.S.Cehoslovacă)

K - R = Reichel Peter anul 1428.

K - Š = Siebenlinder Johan, anii 1431-1435.

K - Š = Siebenlinder Johan, anii 1435-1437.

Buda

B - A = Angelo Walich, anii 1430-1437.

B - L = Leonardo Bardi, anii 1430-1437.

Baia Mare

n - D; n - K; n - S; n - V; n - W; n - * = toate din perioada anilor
1427-1437.

Monetării neidentificate

A - R; A - B; = din perioada anilor 1430-1437.

Prezentându-se sub forma unei înșiruii de litere neinteligibile, legenda monedelor ridică probleme. Dăm mai jos descrierea legendelor celor 14 piese, tipul monetar fiind tot CNH 124:

- 1) Av. **NOA (V)X9XX** ; sigla K-R.
Rv. **MVLSX XX90A**
Nr.inv.7379; 0,84 gr; Ø 18,5 mm. Pl.1/1.
- 2) Av. **-----VRSXC-----** ; sigla n - ilizibil.
Rv. **MV8-----8X96XX**
Nr.inv.7362; 0,29 gr; Ø 16 mm.
- 3) Av. **NOA-----XV8X00** ; sigla X - ilizibil.
Rv. **MV98-----X8X0XX**
Nr.inv.7364; 0,84 gr; Ø 15 mm.
- 4) Av. **-----V19XMX** ; sigla A-B.
Rv. **MV98X9-----X**
Nr.inv.7366; 0,49 gr; Ø 16,5 mm. Pl.1/2.
- 5) Av. **NOA-----XVRRXR** ; siglă ilizibilă.
Rv. **MV9-----IXXX9**
Nr.inv.7368; 1,07 gr; Ø 16,4 mm.
- 6) Av. **X-----XV8X9XX** ; sigla A-R.
Rv. **-----X8X0XX**
Nr.inv.7369; 0,81 gr; Ø 15,8 mm.
- 7) Av. **NOA-----XVK.IOX** ; sigla K - ilizibil.
Rv. **00X9RX0X8-----X**
Nr.inv.7370; 0,68 gr; Ø 16 mm. Pl.1/3.
- 8) Av. **m-----XV8-----** ; sigla K-S.
Rv. **XV08-----X0**
Nr.inv.7372; 0,58 gr; Ø 15 mm.
- 9) Av. **8-----X** ; sigla K-S⁺
Rv. **M0000-----R29.XX**
Nr.inv.7374; 0,70 gr; Ø 16,5 mm. Pl.1/4.
- 10) Av. **-----VRSBA-----** ; sigla K ilizibil.
Rv. **-----RX90X**
Nr.inv.7383; 0,77 gr; Ø 15 mm.
- 11) Av. **NOA-----0X9XX** ; sigla ilizibil - X.
Rv. **M-----X0X6X9.XX8**
Nr.inv.7385; 0,87 gr; Ø 16 mm.
- 12) Av. **X-----VX8X9-----** ; sigla B - ilizibil.
Rv. **M98X-----00X**
Nr.inv.7399; 0,60 gr; Ø 15,5 mm. Pl.1/5.
- 13) Av. **-----8-----VRSX9X** ; siglă ilizibilă.
Rv. **XVA-----8X8X0X**
Nr.inv.7400; 0,69 gr; Ø 14,9 mm.

14) Av. ----- ~~XXXXX~~; siglă ilizibilă.

Rv. ----- ~~XXXXX~~

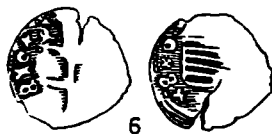
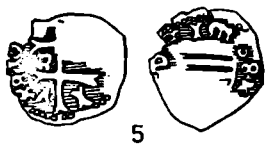
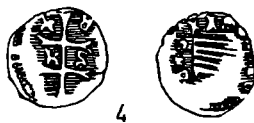
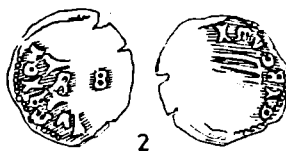
Nr. inv. 7402; 0,65 gr; Ø 15,9 mm. Pl.1/6.

După legendele care apar pe cele 14 piese, dacă nu identice în orice caz asemănătoare, s-ar putea ca falsurile să fi fost executate într-un singur loc, cu toată diversitatea siglelor. Imitarea originalului este destul de corectă, cu excepția legendei, iar faptul că execuția nu era de calitate nu atrăgea atenția, în acea vreme dinarul oficial fiind neîngrijit executat.

Devalorizarea banilor în perioada domniei lui Sigismund I și diminuarea accentuată a metalului bun din monedă au favorizat apariția pe piață a unor falsuri. Se falsifica cu precădere moneda mărunță; obolul, cvartingul, dinarul. Fenomenul luînd proporții, în 1424 și 1427 împăratul s-a văzut nevoit să ia măsuri oficiale, dînd două ordine împotriva falsificatorilor de bani⁹.

Problema falsurilor este însă mult mai veche. Începînd cu sec. al XIII-lea monetăriile sînt date în arendă fie unor particulari, fie unor orașe. În ele trebuiau să se bată bani oficiali, cu însemnele puterii centrale. Venitul monetăriei intra în visteria regală. În fruntea monetăriilor era ales un "prefect al cămării", care avea în grija sa buna desfășurare a emisiunii banilor. Uneori se întîmpla ca prefectul cămării, venind în asociere cu un mare feudal, să falsifice bani pentru necesitățile acestuia¹⁰. Din vremea lui Carol Robert ne este cunoscut cazul lui Százazberky László pe care Szatmári Mikloș (Nicolae de Satu Mare) și Frichko, prefecti ai cămării, l-au obligat să bată bani falși¹¹. Un alt caz asemănător, din 1352, este al lui Nicolae și al fiilor săi Petre și Nicolae, care au fost pedepsiți cu confiscarea întregii averi pentru baterea de bani falși¹². În perioada lui Ludovic I au avut loc numeroase procese în zona Banatului, mai ales ale țărănilor români, care erau învinuiți printre altele și de falsificarea banilor¹³. Baterea de bani falși, fiind socotită crimă de lesmajestate, era pedepsită ca atare: toți răufăcătorii, hoții, incendiatorii, sculptorii de monede false trebuiau să fie arestați, judecați, spînzurați, mutilați, decapitați, dezmembrați, arși pe rug¹⁴. Se pedepseau nu numai cei care falsificau moneda, dar și cei care făceau vreo contravenție în ceea ce privește mărimea, greutatea, grosimea, sistemul de batere, finețea monedei¹⁵.

În timpul lui Sigismund I de Luxemburg fenomenul falsificării de monede ia proporții. Chiar din primul an de domnie, 1387, datează un act prin care regele conferă familiei Károlyi din comitatul Satu Mare, lui Ladislau și Andrei, fiii lui Merhard, "drept de paloș" asupra făcătorilor de rele de pe domeniile sale, printre care se numărau și falsificatorii de bani¹⁶. De la începutul sec. al XV-lea cunoaștem o serie de procese ale hoților, vagabonzilor, falsificatorilor de monede în comitatele: Somogy¹⁷, Satu Mare, Maramureș și Ugocea¹⁸. Tot din această perioadă, anul 1409, ne sînt cunoscute cazurile lui Iliăș, fiul lui Sînmihai, Iacob, fiul lui Johan Sandor, zis de Koch¹⁹, ale lui

Plansa I. - Nr.1-6. Monede false din tezaurul de la Turda, jud. Cluj, emise în timpul lui Sigismund I de Luxemburg.

Johan, zis Minerul (Bányász), Petru Auraru, Martinus, zis de Konak²⁰, deposedați de bunuri și condamnați la moarte pentru falsificarea de monede, sigilii și acte. Pentru o epocă mai apropiată de tezaurul nostru, mai exact din 1422, cunoaștem cazul lui Posar Dominicus din Kawa, care a trebuit să plătească 54 de florini în "nove nostre monete" și doi cai, în valoare de 40 florini, pentru fărădelegile săvârșite, printre care și falsificarea de bani²¹. Observăm că dacă la jumătatea sec. al XIV-lea pedeapsa pentru falsificarea banilor era arderea pe rug, la jumătatea secolului următor, pe măsură ce puterea economică și politică a nobilimii crește, această pedepsire se rezumă doar la o amendă în bani sau bunuri.

Dezvoltarea forțelor de producție, care a dus la înflorirea economiei și creșterea circulației monetare, existența orașelor și a târgurilor cu produsele lor, necesitatea acestor produse, au făcut tot mai acută nevoia banilor. Nobilii convertesc în bani vechile obligații feudale, înființează altele, stabilite de la început în bani. Pentru a se elibera și stabili pe alte moșii sau la orașe, țăranilor li se cere plata unei taxe în bani. Perioada tulbure, plină de lupte, a domniei lui Sigismund I de Luxemburg necesita tot mai mulți bani, așa cum am arătat și mai înainte, pentru plata mercenarilor. Întreagă această situație arată că falsificatorii de monede nu trebuiau căutați în rindul oamenilor simpli, nevoiași, ci în rindul aristocraților, al nemeșimii. S-a întâmplat însă ca, în climatul de nesiguranță care domnea în regat, meșterii monetari să-și oprească o parte din metalul prețios în folosul propriu, dând drumul pe piață unei monede devalorizate și chiar false. Din cauza deselor campanii împotriva turcilor Sigismund I petrece foarte mult timp în Transilvania, acordând o importanță mare monetărilor de aici, mai ales celei din Sibiu, unde mută și baterea monedei de aur²². Este explicabilă deci apariția în Transilvania a unor monede false, ca acelea din tezaurul nostru, în perioada acestui împărat.

Necunoscând exact punctul în care s-au descoperit și numărul pieselor care compun tezaurul nostru, în forma în care îl avem, putem presupune doar apartenența sa. Descoperirea acestui tezaur la Turda, precum și semnalarea altor tezaure tot aici: în 1819, un tezaur de dinari și oboli neidentificați²³; în 1852, monede de la Andrei II, Carol Robert și Ludovic I²⁴; în anul 1950, un tezaur, datînd din sec. al XI-lea, de dinari de la Ladislau I²⁵, atestă existența în acest important centru, datorită exploatărilor de sare, a unei intense activități economice și circulații monetare.

Primul document care pomeneste de activitatea ocnelor de sare și a vămii de sare de la Turda este un act de danie al regelui Ungariei Geza I, datînd din 1075²⁶. Importanța lor crește treptat, astfel încît în 1291 regele Andrei III acordă Ocnei Turzii dreptul de tîrg săptămînal și de depozit, iar tăietorilor de sare de aici 8 zile de tăiere și valorificare liberă²⁷, plătindu-li-se pentru "tăierea a 100 sări 4 greu-

tăți de dinari, de care circulă acum în provincie"²⁸. Un dinar regal în vremea lui Andrei al III-lea echivala cu 0,3452 gr argint²⁹; deci 4 greutatea de dinari echivalau cu 1,3808 gr argint bun.

În jurul ocnelor au fost aduși coloniști care, în schimbul anumitor privilegii, tăiau și transportau sarea. Din a doua jumătate a sec. al XIII-lea unii dintre acești tăietori de sare am văzut că sînt plătiți cu bani. Fenomenul se lărgeste la sfîrșitul sec. al XIV-lea și începutul celui următor. Comerțul cu sare nefiind generalizat în tot regatul, apar unele "întreprinderi" particulare care procurau sare din depozitele de pe lîngă ocnă. În 1437 împăratul Sigismund I va interzice funcționarea acestor "întreprinderi", activitatea lor contravenind intereselor coroanei³⁰.

Avînd în vedere valoarea scăzută a tezaurului nostru, faptul că se compune din monedă măruntă, considerăm a fi aparținut unui om de condiție modestă, poate un tăietor de sare de la o "întreprindere" particulară, sau, tot atît de bine, unui salariat de la ocnele regale. Statutul de funcționare al ocnelor din Turda, de la 1397, prevedea plata pentru un tăietor de sare 8 dinari la 100 bucăți sare și pentru un băieș; 3 dinari zilnic³¹. Valoarea tezaurului nostru ar putea acoperi plata a 500 bucăți sare tăiată, sau a 13 zile de lucru pentru un băieș.

Prezența monedei bătute în vremea lui Iancu de Hunedoara ne întărește convingerea că piesele de la Muzeul Național de Istorie constituie doar o parte din totalul monedelor descoperite. Din această cauză s-ar putea să ne fi scăpat o serie de monede importante, care ar fi schimbat valoarea tezaurului. Data ultimei monede din tezaur, 1444-1445, ne dă o indicație în legătură cu momentul îngropării lui.

Importanța acestei descoperiri monetare rezidă în faptul că oglindește o epocă de nesiguranță și frămîntări sociale, în care se înscrie și marea răscoală de la Bobîlna. Totodată tezaurul constituie o mărturie concretă asupra scăderii valorii calitative și cantitative a emisiunilor monetare din prima decadă a sec. al XV-lea. Prezența monedelor false în tezaur întregește și autentifică totodată documentele și măsurile luate în epoca împăratului Sigismund I de Luxemburg.

NOTE

- 1 LÁSZLO RÉTHY, GÜNTHER PROBSZT, *Corpus Nummorum Hungariae*, vol. II, Graz, 1958 (în continuare prescurtat: CNH).
- 2 EMIL UNGER, *Magyar Éremhatározó*, caiet II, Budapesta, 1960.
- 3 ARTUR POHL, *Zsigmond Király pénzverése*, în *Numismatikay Közönlöny*, 1967-1968, Budapesta, p.43-57 (în continuare prescurtat NK).
- 4 Idem, *A Körmöcbányai pénzverde későkösépkori verdejegyei*, în "Az Érem", 27-36, 1964, p.282-283.
- 5 ALFRED SCHULEK, *Vegyesházi királyaink pénzei és korrendjük II. A Budai Pénzverés Károly Roberttbl Zsigmondig*, în NK, 1931-1932, p.48-70.

- 6 ARTUR POHL, A középkori pénzverdejegyek, în "Az Érem", I, 1974, p.6-7.
- 7 Idem, Hunyadi Iános pénzei; Hunyadi Iános neve I. Ulászlo pénzein, în NK, 1969-1970, p.49-53.
- 8 Idem, Zsigmond Király..., p.43-57.
- 9 Ibidem; vezi și ALFRED SCHULEK, loc.cit.
- 10 IMRE BOHDANECZKY, A pénz hamisítás a középkorban, în NK, 1935-1936, p.48-57.
- 11 Ibidem.
- 12 Ibidem.
- 13 MARIA HOLBAN, Deposedări și judecăți în Banat pe vremea Angevinilor și ilustrarea lor prin procesul Voya, 1361-1378, în SMIM, V, 1962, p.57-132; vezi și aceeași, Raporturile dintre Țara Românească și Ungaria angevină, în SMIM, I, 1956, p.7-62.
- 14 Hurmuzaki-Densușianu, vol.1/2, p.163.
- 15 IMRE BOHDANECZKY, op.cit.
- 16 Hurmuzaki-Densușianu, vol.1/2, p.298, nr.237.
- 17 Zsigmondkori okleveltár, vol.II/1, 1387-1399, Buda, 1951, nr. 883; act emis la 17 februarie 1401 de Sigismund I de Luxemburg prin care întărește posesiunile fiilor lui Ștefan de Marchai; Nicolae, prefect de Timiș, meșterul Petre și meșterul Deneș, conferindu-le și dreptul de paloș asupra criminalilor, falsificatorilor de monede, sigilii și acte, de pe domeniilor lor din comitatul Somogy.
- 18 Ibidem, vol.II/2, 1400-1410, Buda, 1958, nr.6716; act emis în 1408 de către Sigismund I de Luxemburg prin care cere nemeșilor din comitatele Satu Mare, Maramureș și Ugocea să-i predea pe răufăcători, vagabonzi, falsificatori de monede, sigilii și acte lui Simon de Rozgon, jude regal și lui Petre de Perém, prefect de Maramureș, pentru a fi judecați ca proscrisi.
- 19 Ibidem, nr.6672.
- 20 Ibidem, nr.6787.
- 21 IMRE NAGY, Hazai okmánytár (Codex diplomaticus patrius), vol. II, Győrött, 1865, p.230-232, nr.149; act emis la Buda în 1422 de Sigismund I de Luxemburg prin care rezolvă, în urma unei judecăți, neînțelegerile ivite între abatele superior al mănăstirii de Kopan, frater Andreas, și Posar Dominic din Kawa. Printre acuzațiile aduse de abatele mănăstirii lui Posar Dominic este și aceea de a fi bătut monede false.
- 22 Arh.St. Sibiu, Fond documente și materiale, II, nr.81; vezi și ARTUR POHL, Zsigmond király..., op.cit.; ANTAL POR, GYULA SCHÖNLERR, Az Anjou - ház és örökösei, 1301-1439, vol. III, Buda, 1895, p.418-430.
- 23 IOAN SABĂU, Circulația monetară în Transilvania în secolele XI-XIII, în lumina izvoarelor nimismatice, în SCN, II, 1958, p. 296-297.

- 24 Ibidem.
- 25 GHEORGHE ANGHEL, ANA HOPÂRTEAN, Cîteva date despre un tezaur de monede din secolul al XI-lea descoperit la Turda, în "Apulum", VIII, 1971, Alba Iulia, p.51-54.
- 26 Documente privind istoria României, C. Transilvania, vol.I, nr.1.
- 27 Ibidem, vol.II, nr.413; vezi și S.GOLDENBERG, Despre tîrgurile și bîlciurile din Transilvania în secolele XIV-XVII, în "Sub semnul lui Clio", Cluj, 1974, p.206-212.
- 28 ORBÁN BALÁZS, Torda és kdrnyéke, Buda, 1889, p.138-142.
- 29 BÁLINT HOMÁN, Magyar pénztörténet, 1000-1325, Budapest, 1916, p.315-352.
- 30 ORBÁN BALÁZS, op.cit.
- 31 ALEXANDRU DOBOSI, Exploatarea ocnelor de sare din Transilvania în evul mediu, sec.XIV-XVI, în SMIM, II, 1951, nr. 4, p. 125-166.

DONNÉES CONCERNANT UN TRÉSOR DU XVe SIÈCLE DÉCOUVERT À TURDA

Résumé

L'étude présente un trésor composé de 41 pièces datant du XVe siècle, découvert à Turda, dép. de Cluj, qui se trouve actuellement dans le patrimoine du Cabinet numismatique du Musée d'Histoire de la R.S. de Roumanie. Les monnaies qui forment l'objet du présent article sont constituées par 24 pièces et deux fragments de deniers émis par Sigismond Ier de Luxembourg, par 14 faux de la même émission, ainsi que par une pièce hybride du temps de Iancou de Hunedoara.

L'auteur fournit quelques données concernant les faux-monnayeurs et les faux monétaires pratiqués en Transylvanie du XIIIe jusqu'au XVe siècle, cette opération étant facilitée aussi par la diminution du métal précieux dont les monnaies étaient constituées, diminution pratiquée souvent par le pouvoir émettant lui-même.